

Bilag om ledere og lærere på institutioner for erhvervsrettede ungdomsuddannelser¹

Bilaget fokuserer på de formelle krav, der er til ledere og lærere på institutioner, som udbyder erhvervsrettede ungdomsuddannelser. I det omfang, det har været muligt, er der medtaget oplysninger om, hvordan praksis er på institutionerne. SOSU-området er ikke medtaget i dette bilag.

I. Lederne på institutioner for erhvervsrettede ungdomsuddannelser

a. Formelle krav

De formelle ansættelseskrav er aftalt mellem organisationerne.² De formelle ansættelseskrav afhænger af ledelsesniveauet, og følgende kvalifikationskrav gælder:

Strategisk ledelse:

- Direktører, forstandere, vicedirektører, viceforstandere, afdelingsforstandere, uddannelseschef, udviklingschefer, afdelingsledere og inspektører skal have administrativ og ledelsesmæssig erfaring, idet de skal have undervisningskompetence inden for det pågældende erhvervsskoleområde. De har ret – men ikke pligt - til at undervise ved siden af lederjobbet.
- Økonomi- og administrationschefer skal have ledelseserfaring samt administrativ erfaring fra samme eller beslægtet område. Økonomi- og administrationschefer skal have en administrativ uddannelse.

Operationel ledelse:

- Afdelingsledere/områdeledere/inspektører og uddannelsesledere skal have lederevner samt evt. administrativ erfaring. De har pligt til at undervise ved siden af lederjobbet og skal ligeledes have undervisningskompetence inden for det pågældende erhvervsskoleområde. Undervisningens omfang fastsættes af skolelederen efter drøftelse med den pågældende, dog højst svarende til gennemsnitlig 350 arbejdstimer årligt over 2 år. For uddannelsesledere dog min. 300 timer og max. 800 timer årligt inkl. tid til forberedelse, rettetarbejde mv.

Bestyrelsen ansætter og afskediger lederen og godkender - efter indstilling fra lederen - ansættelse og afskedigelse af institutionens øvrige personale. Bestyrelsen kan fastsætte nærmere retningslinjer for le-

¹ Arbejdsrapport er udarbejdet af Sekretariatet for ministerudvalget for Danmark i den globale økonomi. Papirerne er sendt til Globaliseringsrådet som faktisk baggrund for Globaliseringsrådets diskussioner. Globaliseringsrådet kan ikke tages til indtægt for arbejdsrapporterne.

² ”Aftale om arbejdsvilkår for skoleledere mv. ved erhvervsskolerne (tekniske skoler og handelsskoler) af d. 4. juli 1995 og ”Aftale om klassificering af nyoprettede lederstillinger ved erhvervsskolerne (tekniske skoler og handelsskoler) af d. 14. juli 1995. Skolens strategiske ledelse afgøres lokalt og afhænger af skolens størrelse.

derens virksomhed og kan bemyndige lederen til i et nærmere bestemt omfang at udøve beføjelser, der er tillagt bestyrelsen.

b. Indblik i praksis

I forbindelse med Flerårssaftalen 2003-06 er ét af de fire indsatsområder ledelse på institutioner med erhvervsrettede ungdomsuddannelser. Undervisningsministeriet har bedt skolerne svare på følgende spørgsmål: Hvor mange lærere har gennemført en pædagogisk uddannelse inden for den fastsatte tid på 2 år – og hvor stor en andel af de nyansatte lærere opfylder kravet om almene fag på gymnasialt A-niveau.³

Skolernes besvarelser viser, at langt de fleste institutionerne har foretaget en ledelsevaluering enten i 2003 eller/og i 2004. Kun en mindre del af institutionerne oplyser, at de hverken har foretaget en ledelsevaluering i 2003 eller 2004. Disse skoler anfører, at de har igangsat andre initiativer i forhold til ledelsesudvikling.

De initiativer, institutionerne har igangsat i forhold til en systematisk opkvalificering af ledelsen samt opfølgning af institutionens overordnede mål og visioner, er blandt andet:

- Selvevaluering.
- Tilfredshedsundersøgelser.
- Coaching.
- Udarbejdelse af en lederudviklingsplan.
- Opstilling af personlige mål for ledere.
- Deltagelse i ULI-kurser (ULI= Undervisningsministeriets Ledelsesudviklingsinitiativ).
- Planer for systematisk kompetenceudvikling.
- Oprettelse af ERFA-grupper.
- Gennemførelse af lederseminar med eksterne konsulenter.
- Opfølgning på strategiske mål og visioner.
- Direktøren forelægger halvårlig status på visioner og målsætninger.
- Møder med medarbejderne, hvor der gøres status i forhold til visioner og målsætninger.

Der findes ikke data, der belyser den nærmere karakter af lederudviklingen på erhvervsskoler. Der er igangsat to regionale ledelsesprojekter, der afsluttes efteråret 2005.

II. Lærerne på institutioner for erhvervsrettede ungdomsuddannelser

a. Formelle krav

De formelle kvalifikationskrav til ansættelse af lærere som undervisere på erhvervsuddannelserne er fastsat i den såkaldte hovedbekendtgørelse⁴. Ved ansættelsen skal en lærer have:

³ Statusrapport for kvalitetsudvikling på erhvervsskolerne – 2004

⁴ Bekendtgørelse nr. 11243 af 12/12 2004, par. 7 og 8

1. En grundlæggende erhvervsrettet uddannelse eller anden relevant professionsuddannelse inden for et eller flere relevante uddannelsesområder. Det er et krav, at uddannelsen i relevant omfang skal være suppleret med fortsat uddannelse eller videreuddannelse, herunder efteruddannelse.
2. Relevant og aktuel erhvervs erfaring. For lærere, der underviser i direkte erhvervsrettet fagligt stof, skal erhvervs erfaringen normalt være af mindst 5 års varighed. For øvrige lærere skal erhvervs erfaringen normalt være af mindst 2 års varighed.

I forbindelse med fastansættelse skal lærerne erhverve følgende kvalifikationer, hvis de ikke er opnået på ansættelsestidspunktet:

1. Senest 3 år efter ansættelsen skal læreren have opnået en bred, almen baggrund mindst svarende til niveauer i den erhvervsgymnasiale fagrække, herunder efter skolens vurdering relevante fag på mindst A-niveau (gymnasialt højniveau). f.eks. to fag.
2. Senest 2 år efter ansættelsen skal læreren have afsluttet en pædagogisk uddannelse mindst svarende til niveauet i den grundlæggende pædagogiske uddannelse (pædagogikum)⁵.

Deltagerne i pædagogikum er almindeligvis ansat ved en erhvervsskole på forhånd, og de fortsætter typisk i deres ansættelsesforhold efter afsluttet uddannelse, idet uddannelsen kvalificerer til fastansættelse ved en erhvervsskole (handelsskole, tekniske skole, landbrugsskole, AMU-center mv.).

Den pædagogiske uddannelse er en vekseluddannelse, der skifter mellem teori-, selvstudie- og praktikforløb. Uddannelsen foregår over ca. 1½ skoleår (i alt ca. 660 timer). Den teoretiske del varer 14 uger, mens den praktiske del foregår på deltagerens egen skole og varer 4 uger.

Teoridelen er modulariseret og omfatter ét grundmodul fælles for alle deltagere samt tre efterfølgende specialemoduler med indbyggede valgmuligheder, der tager hensyn til deltagernes forskellighed hvad angår uddannelses- og undervisningspraksis. Uddannelsen svarer til 30 ECTS-point.

Uddannelsens teoridel indeholder en række temaer, eksempelvis:

- Tilrettelæggelse af erhvervsrettet undervisning og læring.
- Faglighed, tværfaglighed og læring i samspil.
- Deltagerforudsætninger og erhvervspædagogik.
- FoU-arbejde og reformer i erhvervsskolernes og AMU-centrenes uddannelser.

På praktikforløbene arbejdes der med observations- og undervisningsopgaver. Deltagerne får didaktisk og metodisk vejledning fra særligt kvalificerede praktikvejledere. Begge forløb afsluttes med en eksamen.

⁵ "Pædagogikum" er reguleret i Bek. nr. 1256 af 12/07 1996. Udbydes af Danmarks Erhvervspædagogiske læreruddannelse, DEL, se nærmere: <http://www.delud.dk/>

Ansættelse og afskedigelse af lærere vedrører alene den enkelte erhvervsskole. Skolen skal således sørge for, at lærerne opfylder de formelle og reelle kompetencer som undervisere. Lærerne har også – sammen med skolen – en forpligtigelse til faglige og pædagogisk ajourføring og efteruddannelse.

b. Indblik i praksis

Der er ikke i de senere år foretaget undersøgelse af lærerne, f.eks. med hensyn til alder, køn eller anciennitet. I et vist omfang kan medarbejdersammensætning, rekruttering og efteruddannelse dog belyses.

Rekruttering og ansættelse. I 2001 oplyste skolerne, at de havde vanskeligheder ved at finde kvalificerede lærere, især inden for matematik og for de tekniske skolars vedkommende også inden for naturfag og teknologi. Lærere med IT-kvalifikationer var svære at rekruttere for såvel handelsskoler som tekniske skoler.

Langt hovedparten af lærerne på erhvervsskolerne er fuldtidsansatte. På handelsskolerne er det 85 pct., hvor det på de tekniske skoler, landbrugs- og SOSU-skolerne er op mod 95 pct.

Det kan dog skønmæssigt anslås, at der på institutioner for erhvervsrettede uddannelser er ansat op mod 10.000 lærere (opgjort som årsværk, dvs. fuldtidsansatte), ca. 1.100 ledere (årsværk) og godt 5.700 teknisk-administrativt personale (årsværk). Lidt over halvdelen af lærerne er beskæftiget på eudområdet⁶.

Lærerne udgør den største gruppe på en erhvervsskole af de ansatte. Ledelsen udgør mellem 6 pct. og 9 pct. (SOSU), andelen af Teknisk Administrativt Personale på de tekniske skoler udgør 27 pct., og på handelsskoler og SOSU ca. 20 pct.

Den helt overvejende del af lærerne på erhvervsskolerne er fuldt kvalificerede. Det gælder således - efter skolernes oplysninger - for 99 pct. af de fuldtidsansatte lærerne på SOSU-skolerne og for ca. 88 pct. af lærerne på de tekniske skoler og handelsskolerne. Andelen er overalt lavere, når der er tale om deltidslærere, idet andelen af fuldt kvalificerede her er ca. 75 pct.⁷

Lærernes kompetenceudvikling. OECD-undersøgelsen⁸ viste, at alle erhvervsskoler afsatte et budget til lærernes kompetenceudvikling både i kroner og i arbejdstid til lærerne⁹.

Det fremgik, at ca. hovedparten af lærerne deltog i efteruddannelse med en variation mellem handelsskoler (55 pct.), de tekniske skoler på 65 pct. og SOSU-skolerne på ca. 63 pct. En stor del af lærerne var på alle uddannelsesområder i gang med at udvikle deres generelle kompetencer på IT-området. Andelen var størst på landbrugs- og handelsskolerne (op mod 60 pct.) mindst på SOSU-området (35 pct.).

⁶ Tal fra Undervisningsministeriet. Opgørelsen er behæftet med usikkerhed.

⁷ Oplysninger stammer fra en spørgeskemaundersøgelse, der er foretaget af OECD: International Survey of Upper Secondary Schools (ISUSS) fra 2001. De danske resultater er særskilt bearbejdet i forhold til hovedrapporten "Completing the foundation for lifelong learning", 2004. I det danske udtræk skelnes **ikke** mellem eud og de erhvervsgymnasiale uddannelser. Spørgeskemaet blev sendt til et udvalg af skoler.

⁸ jf. note 6

⁹ Undervisningsministeriet har ikke opgørelser der viser, hvor store beløb eller hvor meget arbejdstid, erhvervsskolerne anvender til kompetenceudvikling

Skolerne oplyste, at en typisk efteruddannelsesaktivitet var samarbejde om forsøg og udvikling af undervisningsrelaterede emner. Det var også deltagelse i supervision og deltagelse i lærernetværk samt besøg på virksomheder. Her var andelen størst på handelsskolerne og landbrugsskolerne.

De nævnte oplysninger kan suppleres med nyere oplysninger fra skolernes rapportering i forbindelse med kvalitetsudviklingstilskuddet på ungdomsuddannelserne på erhvervsskolerne, dvs. eud, landbrugsuddannelserne og de erhvervsgymnasiale uddannelser¹⁰.

Tabel 1. Omfang af kompetenceudvikling for undervisere på erhvervsskolerne

	Under 6 dage	Over 6 dage eller flere dage
Eud merkantil	60%	40%
Eud teknisk	50%	50%
Landbrugsuddannelser	40%	60 %

Kilde: Statusrapport for kvalitetsudviklingstilskud 2004

Disse gennemsnit dækker dog over store udsving. Der er således erhvervsskoler, hvor 100 pct. af lærerne har deltaget i kompetenceudvikling af seks eller flere dages varighed, men der er også skoler, hvor under 10 pct. af lærerne har deltaget i kompetenceudvikling af seks eller flere dages varighed. På grund af de store variationer internt på skolerne er det vanskeligt at fortolke et samlet gennemsnit for deltagelse i systematisk kompetenceudvikling.

Efteruddannelsesindsats. På eud teknisk har efteruddannelsesindsatsen i 2004 især været:

- 1) Didaktik, herunder differentieret undervisning og fleksibel læring.
- 2) Medarbejderudvikling, herunder medarbejderudviklingssamtaler og evaluering.
- 3) Implementering af det web-baserede pædagogiske planlægningsværktøj: elevplan.

På eud merkantil har skolerne især fokuseret på:

- 1) Reformarbejde generelt.
- 2) Pædagogiske IT-værktøjer.
- 3) Medarbejderudvikling, herunder MUS og evaluering.
- 4) Didaktik, herunder differentieret undervisning og fleksibel læring.

På landbrugsskolerne var indsatsområderne:

- 1) Ajourføring af lærernes faglige kompetencer
- 2) Pædagogisk grunduddannelse og overbygning.
- 3) Pædagogiske IT-værktøjer.

¹⁰ Statusrapport for skolernes rapportering i 2003 findes på <http://us.uvm.dk/erhverv/generelt/index.htm?menuid=200504>. Rapporten for 2004 vil være tilgængelig samme sted i løbet af august 2005

Der er en ganske stor kontinuitet i skolernes indsatsområder i 2003 og 2004. Det er ikke mindst de IT-relaterede områder, skolerne lægger vægt på. Det har været et særligt fokusområde at få belyst skolernes indsats vedrørende lærernes pædagogiske IT-kompetencer, dvs. hvordan lærerne kan bruge IT som en del af undervisningsprocessen. Pædagogisk IT-kørekort er sat som reference.¹¹

Andelen af skoler, hvor mere end 50 pct. af lærerne har IT-kompetencer, der mindst svarer til pædagogisk IT-kørekort, kan opgøres. Det ses, at det på eud teknisk er ca. 52 pct. af skolerne, på landbrugsuddannelserne 53 pct. og på eud merkantil 86 pct. af skolerne, hvor over 50 pct. af lærerne har disse kompetencer. Variationen fra skole til skole og fra uddannelsesområde til uddannelsesområde er også her betragtelig. Der er således omkring 10 pct. af skolerne, der har oplyst, at 90 pct. af lærerne har IT-kompetencer svarende til Pædagogisk IT-kørekort.

For eventuelle faktuelle spørgsmål:

Chefkonsulent Finn Togo, Undervisningsministeriet, telefon 33 95 48 31 (ledelse)

Specialkonsulent Steffen R. Søndergaard, Undervisningsministeriet, telefon 33 92 57 04 (lærere)

¹¹ Se nærmere herom på UNI-C's hjemmeside: <http://www.uni-c.dk/produkter/kurser/it-koerekort/index.html>